

FRÁSÖGN

af fundum sendinefndar þingmanna EFTA í Varsjá 25.-26. nóvember 2021.

Af hálfu Íslandsdeildar þingmannanefnda EFTA og EES sótti fundina Bjarkey Olsen Gunnarsdóttir auk Stígs Stefánssonar ritara.

Tilgangur heimsóknarinnar til Varsjár var að eiga viðræður við þingmenn, ráðherra, stofnanir og frjáls félagasamtök um verkefni fjármögnuð með uppbyggingarstyrkjum EES og Noregs í Póllandi. Uppbyggingarsjóður EES er fjármagnaður af Íslandi, Liechtenstein og Noregi. Markmið sjóðsins er að draga úr félagslegum og efnahagslegum ójöfnuði innan Evrópska efnahagssvæðisins og efla tvíhliða samstarf milli EFTA-ríkjanna innan EES og fimmtán viðtökuríkja sjóðsins í Evrópu. Sjóðurinn stuðlar að umbótum og uppbyggingu í þeim aðildarríkjum ESB sem standa lakar í efnahagslegu tilliti. Pólland hefur verið stærsta viðtökuríki styrkjanna en næstum 2 milljörðum evra hefur verið varið til verkefna þar í landi. Verkefnin hafa m.a. verið á sviði rannsókna, nýsköpunar, menntunar, baráttu gegn atvinnuleysi ungs fólks, sjálfbærni, byggðaþróunar og styrkingar frjálsra félagasamtaka og réttarríkisins.

Staða Póllands og styrkveitingar úr uppbyggingarsjóði EES hafa verið í brennidepli á síðustu mánuðum og m.a. komið til umfjöllunar í þingmannanefnd EES í tvígang. Í ályktun þingmannanefndar EES frá 16. nóvember 2020 er harmað að nokkrar pólskar héraðsstjórnir og sveitarfélög hafi lýst sig sérstök svæði laus undan hugmyndafræði hinsegin fólks, tekið er undir yfirlýsingar framkvæmdastjórnar ESB og Evrópuþingsins um að slíkt brjóti í bága við evrópsk grunnildi, og loks hvatt til þess að slík sveitarfélög komi ekki til greina fyrir styrkveitingar úr uppbyggingarsjóði EES. Í ályktun þingmannanefndar EES frá 28. apríl 2021 er því fagnað að Evrópuþingið hafi lýst Evrópu frelissvæði fyrir hinsegin fólk og hvatt til þess að einungis þeir aðilar sem virði réttindi hinsegin fólks komi til greina sem styrkþegar úr uppbyggingarsjóðnum.

Þá hefur réttindastaða kvenna í Póllandi sætt gagnrýni eftir að pólsk stjórnvöld lýstu vilja til að segja sig frá Istanbúlsáttmála Evrópuráðsins sem miðar að því að draga úr heimilisofbeldi og ofbeldi gegn konum. Þá hefur löggjöf um þungunarrof verið þrengd en í janúar sl. samþykkti pólska þingið lög sem heimila þungunarrof einungis ef þungunin er í kjölfar nauðgunar, eða ógnar lífi eða heilsu móður.

Loks hafa breytingar stjórnvalda á skipan dómstóla í Póllandi sætt gagnrýni að undanfögnu, enda virðast þær í heild miða að því að draga úr sjálfstæði dómara þar í landi gagnvart löggjafar- og framkvæmdarvaldi. Hluti þeirra lagabreytinga sem pólska stjórnin hefur gripið til varðar meðal annars lækkun eftirlaunaaldurs dómara og pólitíska skipan í dómstólaráð landsins, en ráðið gerir tillögur um skipan nýrra dómara.

Í Varsjá átti sendinefnd þingmanna EFTA fundi með fulltrúum beggja deilda pólska þingsins. Viðmælendur í efri deild voru Tomasz Grodzki, forseti efri deildar, Bogdan Klich, formaður utanríkis- og Evrópunefndar, og Zygmunt Frankiewicz, formaður nefndar um svæðisstjórnir og sveitarfélög. Viðmælendur í neðri deild þingsins voru Anita Czerwińska, varaformaður Evrópunefndar, Marek Ast, formaður dómsmála- og mannréttindanefndar, Wanda Nowicka, formaður nefndar þjóðarminnihluta, og Tomasz Ławniczak, formaður nefndar svæðisstjórna og byggðastefnu. Sendinefndin fundaði einnig með Małgorzötu Jarosińska-Jedynak, aðstoðarráðherra ráðuneytis þróunarsjóða og byggðastefnu. Þá var fundað með fulltrúum frjálsra félagasamtaka, m.a. samtökum hinsegin fólks, dómarafélagi og samtökum sem aðstoða flóttafólk.

Formaður sendinefndarinnar, Günter Vogt, þingmaður frá Liechtenstein, flutti framsögu á öllum fundum með pólskum viðmælendum. Hann lýsti þungum áhyggjum af stjórn málaþróun í Póllandi, sérstaklega er varðar breytingar á sviði dómsmála, réttindum minnihlutahópa og stöðu réttarríkisins. Hann undirstrikaði að fyrir þingmenn EFTA kæmi ekki til greina að gera

neinar málamiðlanir þegar kæmi að grunnildum lýðræðis, mannréttinda og réttarríkisins. Nú þegar samningaviðræður um nýtt sjö ára tímabil uppbyggingarstyrkja EES stæðu fyrir dyrum væri það skýrt af hálfu EFTA-þingmanna að virðing fyrir þessum grunnildum væri forsenda styrkveitinga á nýju tímabili. Styrkirnir væru fjármagnaðir af skattgreiðendum í EFTA-ríkjunum og yrðu því að vera í takt við gildi þeirra.

Bjarkey Olsen Gunnarsdóttir tók undir skilaboð formanns sendinefndarinnar og fjallaði sérstaklega um réttindi kvenna til þungunarrofs og réttindi hinsegin fólks. Þá fjallaði hún um tvíhliða samskipti Íslands og Póllands og undirstrikaði hve fjölmennt og sterkt pólska samfélagið á Íslandi væri. Tæplega 21 þúsund Pólverjar byggju á Íslandi sem svaraði til um 5,7% íbúa landsins. Bjarkey greindi frá skýrslunni *Vinátta og vaxtarbroddar: Samskipti Íslands og Póllands* sem starfshópur skipaður af utanríkisráðherra sendi frá sér í september sl. og fór stuttlega yfir helstu tilmæli hennar til að styrkja samband ríkjanna á sviði stjórnmála, viðskipta og menningar. Á stjórnmálasviðinu er lögð áhersla á opnun sendiskrifstofu í Varsjá en Pólverjar opnuðu sendiskrifstofu í Reykjavík þegar árið 2013. Hvað efnahagssamvinnu varðar er m.a. horft til orkumála og jarðvarmavirkjunar og sjávarútvegsmála.

Svör viðmælenda í Varsjá við málflutningi þingmanna EFTA skiptust skýrt eftir stjórn og stjórnarandstöðu. Fulltrúar stjórnarandstöðu gagnrýndu ástandið heima fyrir harðlega og vonuðust til að eftir þingkosningar, sem ráðgerðar eru árið 2023, muni landið snúa aftur til evrópskra grunnilda. Fulltrúar stjórnar vörðu aðgerðir stjórnvalda af krafti.

Auk uppbyggingarstyrkja EES og þeirra mála sem að framan eru nefnd var fjallað um ástandið á landamærum Póllands og Hvíta-Rússlands þar sem fjöldi flóttamanna frá Miðausturlöndum hefur freistað þess að komast yfir landamærin til Póllands. Pólsk stjórnvöld hafa lýst neyðarástandi á landamærunum og bannað aðgang fjölmiðla og mannúðarsamtaka að svæðinu. Fram kom að stjórn og stjórnarandstaða voru sammála um að tryggja öryggi landamæra en greindi á um aðgang fyrir mannúðaraðstoð. Fulltrúar mannúðarsamtaka lýstu aðstæðum flóttafólks við landamærin sem harðneskjulegum og gagnrýndu pólsk stjórnvöld fyrir að vísa flóttafólki frá við landamærin án þess að taka beiðnir um alþjóðlega vernd til greina.

Frekari upplýsingar fást á vefsíðunni www.efta.int og hjá nefndasviði Alþingis.